

СТРЮК Л. Б.,
СТРЮК М. І.,
м. Кривий Ріг

ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ

Виховання молоді засобами пісенного фольклору рідко природна. Адже пісні створювались народом саме для того, щоб передавати свій духовний досвід наступним поколінням, і, акумулюючи його, в результаті вони стали великим коштовним здобутком духовної діяльності багатьох поколінь. Загальнови-знано, що українська пісня змістом, багатством, глибиною і різноманітністю переживань, відбитих у ній, красою й мелодій-ністю посідає одне з перших місць серед пісень народів світу.

Пісенна творчість українського народу багата і різ-номанітна. Жоден із фольклорних жанрів не може порівнятися з піснею широтою охоплення життєвих явищ, відображенням народного світосприйняття, народної моралі, психології, етики та естетики народу України. Обумовлено це тим, що пісня - незмінний супутник українця, який супроводжує весь його життєвий шлях - від народження до домовини. Багато в чому саме завдяки пісні український народ навіть в умовах найжорстокіших іонаціональних впливів зберіг рідну мову - основу свого етнобуття і духовного поступу. Тому сьогодні народна пісня повинна зайняти чільне місце у вихованні високої

духовності української молоді.

В народних піснях знайшли яскраве відображення духовна атмосфера життя народу, розуміння честі, вірності, справедливості, порядності у взаєминах. Дослідження текстів українських народних пісень дає підставу стверджувати, що в основу їх покладено найхарактерніші та найважливіші життєві ситуації, кожна з яких має певний духовний, морально-етичний аспект. Саме пісня дає можливість людині з перших кроків її життя пізнавати суть таких моральних понять як гарне і погане, добро і зло, справедливість, доброзичливість, чуйність, дбайливість, ощадність, а надалі - поглиблювати і розширювати моральний досвід, оскільки трансформує головні чинники народної моралі, якими споконвічно для українців були повага і любов до вільної праці, ствердження ідеалів добра, краси, гуманних взаємостосунків, знання свого родоводу, риси високого громадянства, з іншого боку, нещадно засуджує негативні якості - пияцтво, лінощі, нещирість, злодійство, жадібність, скупість. Одними з першорядних ознак людської вдачі з народних пісень постають працьовитість, господарність, дбайливість, охайність, привітність, гостинність, повага до батька-матері як засновників роду, як мудрих порадиників. Народна пісня виступає своєрідною охоронницею моральності в суспільстві, створюючи ауру духовності, поетизуючи вірність і щирість у коханні і засуджуючи легковажність, зраду, розбещеність.

Аналіз змісту народних пісень дає підставу стверджувати, що вони є джерелом виховання культури почуттів, школою народного етикету, в якій викладаються неписані закони людського спілкування, людських взаємин. В українській народній пісенній ліриці відтворюються своєрідні поетичні моделі спілкування між парубками і дівчатами, батьками і дітьми. Художні засоби, такі як поетичні звертання (любий соколоньку, дівчинонька моя вірная, зіронько вечірняя, серце дівчино, моя ненько, стара мати, порадиця в хаті тощо), пестливі слова (серденько, личенько, дівчинонька, козаченько, синочку, сиротинонька, слізоньки, стеженька, сонечко тощо), порівняння (як рибиці без водиці, то так мені чужениці; не вір дівко парубкові, як тому котюзі; хто не жонатий, білеє личко, як в паненяти тощо), яскравіше окреслюють особливості спілкування між юнаками і дівчатами, дорослими дітьми та батьками, їх ставлення один до одного.

Кохання у народній ліриці постає як найбільша цінність, взаємність у коханні ставиться над усе (Не треба мені злата, я й сам придбаю, а треба дівчина, що я кохаю). Ніщо у народній пісні не поетизується так, як поетизується вірність, ні про що не

співається з таким натхненням і зачаруванням як про щире кохання. Дуже часто в цих піснях стосунки між закоханими подаються в інакомовній формі через образи-символи (голубка не їсть, голубка не п'є, все на ту гору плакати йде, ...і не так він гуде, як до мене іде, і не так він воркоче, як їстоньки хоче), які часом ідеалізують вірність і щирість у особистих стосунках, оспівують сильні людські почуття, закладають потребу прагнути щирості і взаємності у виборі пари на все життя. Народна мораль завжди стоїть на сторожі дівочої честі, а дівоча цнотливість оспівується з особливою поетичністю. Символом втрати дівочої честі за народними уявленнями є розплетена коса, загублений вінок (не дай свою косу русу без батька розплести; він тебе вінка збавить при зеленім лузі). Непорядність у народних піснях розцінюється як тяжкий гріх (як гріх, синочку, в неділю рано пити, та ще й гірший гріх сироту судити). Часом у піснях використовуються гіперболи з метою окреслення певного морально-етичного явища (сльози сироти впадуть на камінь, то й камінь розбиває, впадуть на море, то й море розливає).

Народні пісні часто мають безпосередньо дидактичну направленість. Вони не просто відображають, а й мають на меті прищепити молодому поколінню певну систему звичаєвих норм освячених високою духовністю. Наприклад, через схвальну оцінку дій ліричних героїв, що виступають носіями моралі та традицій українського народу, виразниками загальнонародних інтересів, проявляють мужність, патріотизм, відданість Батьківщині. Уособленням таких чеснот в народних піснях виступають насамперед козаки, яким шану складає вся Україна (За тобою, Морозенку, вся Україна плаче).

В народних піснях ми знаходимо опис дуже різноманітних звичаїв, норм поведінки, кожні з яких характеризують ту чи іншу грань духовності збірного образу українця. Наприклад, любов до рідної землі, патріотизм виразно характеризує опоетизований народом поширений серед козаків звичай освячувати рідну землю, ставитися до неї як до оберега. В тяжкі хвилини ліричний герой припадає до рідної землі, щоб набратися від неї сили, наснаги, грудочка рідної землі завжди зігриває його серце на чужині та в бою і першою лягає на груди козакові, коли над ним насипають могилу.

Глибокою символічністю осяяний і наведений у багатьох піснях звичай козаків насипати землі у чоботи, щоб ходити по рідній землі й щоб ворог не розгадав їхні думки. Зміст народно-пісенних джерел дозволяє зробити висновок, що характерологічною рисою українців, зокрема й козацтва, є глибока повага до

народних звичаїв, їх пошанування («А ще ж ти між козаками не бував, козацької каші не їдав і козацьких звичаїв не знаєш»; «козак Голота добре козацький звичай знає»).

У різноманітних формах пісні передають народну звичаєвість. Найпоширенішою з них є форма повчання: «отцеву й матчину молитву шанувати й поважати», «отця і матір почитати», «до смерті доглядати», «брата старшого за рідного отця в себе мати», «близьких сусідів хлібом-сіллю наділяти» тощо. Благоговійне ставлення до батьківського, яке культивувала народна звичаєвість, передається у формі метафоричної конструкції з певними акцентами на причинно-наслідковому зв'язку: «Ей, коли б то нас, браття, могла отцева і матчина молитва відсіля визволяти, то нехай же б ми могли знати як, отцеву і матчину молитву штити-поважати». Звичаєвість також часто передається у формі опису: «У сінечки ввійшов, із себе шличок ізнімав, а в світлиці ввійшов - низенький поклон послав».

В той же час в українських піснях виразно проглядається непримиренне ставлення до порушників норм моралі, звичаю, який увійшов у духовний світ народу, особливо, якщо поведінка, вчинки літературного героя порушують святість родинних стосунків. Народ у своїх піснях вчить нащадків: «Котрий чоловік отцеву-матчину молитву щтить, шанує, поважає, того отцева-матчина молитва зо дна моря винімає, од гріхів душу одкупає, до царствія небесного провждає; та отцева-матчина молитва у купецтві і в ремесстві, і на полі, і на морі на поміч приспіває; нам годиться тоє спам'ятати». З героями, які не виявляють належної поваги до «отця-матері», в народних піснях неодмінно трапляються важкі випробування, а той смерть.

Наведені положення засвідчують, що українські народні пісні є цінним джерелом духовності, і тому процес виховання підростаючого покоління, боротьба з бездуховністю і «яничарством» неможливі без звернення до пісенного доробку українського народу.

Література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. - Полтава, 1994.
2. Дей О. Поетика української народної пісні. - К., 1978.
3. Основи національного виховання: Концептуальні положення / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук та ін. - К., 1993. - Ч. 1.
4. Франко І. Студії над українськими піснями // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. - Т.Т. 42, 43.
5. Фролова К. Ярина: Учб. посіб. з народознавства. - Дн-ськ, 1993.